

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

У статті проаналізовано та узагальнено сутність поняття "економічна культура учня"; розглянуто особливості становлення та формування економічної культури учнів основної та старшої школи загальноосвітніх навчальних закладів у навчально-виховному процесі через призму наукових досліджень вітчизняних і російських вчених; виявлено шляхи формування економічної культури учнів основної та старшої школи загальноосвітніх навчальних закладів.

Ключові слова: економічна культура учня, економічна освіта, виховання економічної культури, процес формування економічної культури.

Постановка проблеми. В суспільстві існує об'єктивна потреба у зміщенні акцентів з економічної підготовки на формування економічної культури, що дозволить людині легко інтегрувати у світовий і український економічний простір, що швидко змінюється.

В Концепції розвитку економічної освіти зазначено, що зміст шкільної економічної освіти сприяє розвитку економічної культури та формуванню економічного мислення (Рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 04.12.2003 р. № 12/7-4), а одне із завдань суспільствознавчої освіти Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти визначено як формування економічної культури (Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження змісту економічної культури вивчали науковці різних сфер: педагогічної (О. Надточієва, Б. Узденова, М. Самохвалов, Т. Боровікова, М. Владика, Н. Загвизинська, К. Парамонова, Н. Бушкова, Т. Джагаєва, І. Бризгалов, С. Булавенко, Н. Дзюбенко, В. Кузьменко, В. Абросімов, З. Філончук); соціологічної (І. Майструк, Т. Єфременко, Т. Філіповська, Т. Сидорович); економічної (А. Сур'як, Л. Бесчасний, В. Богиня, А. Гальчинський, В. Геєць, Б. Губський, І. Лукінов, А. Чухно, В. Лагутін, В. Колот, С. Покропивний, В. Сизоненко); юридичної (В. Рижигов, О. Несімко).

Поняття економічної культури учня загальноосвітньої школи давно використовується у психолого-педагогічних дослідженнях поряд з економічними знаннями, економічним мисленням, економічною компетентністю і є більш широким поняттям, ніж інші названі, включає в себе економічні знання, економічну свідомість і мислення, економічну компетентність, реалізується в повсякденному житті через економічну діяльність. Основними шляхами формування економічної культури особистості учня є економічна освіта й виховання, а також економічна активність учнів. Проблему формування економічної культури учнів основної та старшої школи розглядали у наукових дослідженнях у процесі виховання А. Нісімчук, Б. Узденова, Т. Боровікова, С. Булавенко, І. Бризгалов, Н. Дзюбенко, М. Самохвалов, О. Надточієва, Т. Філіповська; у процесі навчання М. Владика, В. Абросімов, З. Філончук, К. Парамонова, В. Кузьменко, Н. Бушкова, Н. Загвизинська, Є. Нікітіна, Т. Джагаєва.

Метою роботи є дослідження змісту та особливостей формування економічної культури учнів основної та старшої школи загальноосвітніх навчальних закладів у навчально-виховному процесі. У цьому контексті передбачається розв'язання таких **дослідницьких завдань**: проаналізувати становлення економічної культури учня загальноосвітньої школи у наукових дослідженнях вітчизняних і російських вчених; виявити шляхи формування економічної культури учнів основної та старшої школи загальноосвітніх навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Проблема розробки теорії і практики формування економічної культури особистості учня набула актуальності в кінці 80-х років ХХ століття. Вперше поняття економічної культури як складову частину економічного виховання розглядає А. Нісімчук у дослідженні "Педагогічні основи економічного виховання учнів у сільській загальноосвітній школі". Вчений виділяє такі складові економічної культури учня: систематична підготовка школяра до трудової та громадської діяльності протягом усіх років навчання в школі, спільний виховний вплив на економічну освіту; формування умінь і навичок економічного мислення.

І. Прокопенко вперше процес формування економічної культури включає в структуру економічної освіти. Автор зазначає, що "економічна освіта як процес і результат оволодіння суб'єктом соціальним економічним досвідом, сприяє формуванню економічної культури на основі засвоєння економічних знань, умінь, розвитку економічного мислення, що дозволяє особистості вірно оцінювати факти і явища економічного життя, встановлювати зв'язки і відношення між ними" [1: 22].

Російська вчена М. Владика у своїй роботі вказує на необхідність виділення поняття "основи економічної культури" особистості, яка підкреслює сутнісну характеристику економічної культури старшокласників і вказує на її інтегруюче начало в цілісній структурі особистості школяра. Економічна культура особистості старшокласника при цьому розуміється автором як цілісне особистісне утворення, що характеризується високим рівнем оволодіння економічними знаннями і вміннями; сформованим соціально-ціннісним ставленням до економіки, її предметів, засобів і результатів; розвиненими якостями особистості, що дозволяють їй найбільш повно реалізувати себе в пізнавальній та соціально-орієнтованій економічній діяльності. Вчена констатує, що основи економічної культури старшокласника – це явище складне, комплексне, системне, динамічне і прогресивне. В процесі його формування в системі економічної освіти велике значення мають: по-перше, всепоглиблююче знання економічних законів, явищ, понять, що мають широке застосування в сучасній ринковій економіці; знання основних найважливіших принципів функціонування виробничих, фінансових, правових, екологічних, соціальних систем і технологій, а також можливість включатися в конкретну підприємницьку діяльність згідно з віком, інтересами та індивідуальними особливостями старшокласників; по-друге, сформовані вміння застосовувати отримані економічні знання в реальному житті, знаходити і використовувати інформацію, власні методи, прийоми і способи для прийняття самостійних рішень в проблемних і гіпотетичних економічних ситуаціях, а також у стандартних і нових ситуаціях; по-третє, сформовані навички обчислення основних показників економічної діяльності, розв'язання економічних задач різними способами, користування науково-економічною літературою, довідниками, словниками, інформаційною економічною періодикою, комп'ютером, калькулятором тощо [2].

Російська вчена Т. Боровікова обґрунтувала зміст економічної культури, який включає три компоненти (пізнавальний компонент – забезпечення знаннями та вміннями, які сприяють успішній життєдіяльності в нових соціально-економічних умовах; соціально-моральний компонент – ставлення, соціально-моральні цінності, життєві установки; діяльнісно-ціннісний компонент – досвід прояву культури в поведінці, спілкуванні, переконанні тощо), що забезпечує гармонізацію моральних та економічно значущих якостей, сприяє самовизначенню школярів у системі моральних, культурних і соціальних цінностей і на цій основі підвищує життєздатність учнів у реальних умовах. Вченою розроблена технологія формування економічної культури школярів, що виявляється в єдності економічної освіти, морального виховання та діяльності. Провідну роль у здійсненні цієї єдності виконує діяльність.

Ідею неперервної економічної освіти, запропоновану Т. Боровіковою, обґрунтувала у своєму дослідженні російська вчена Н. Загвязинська, яка вказує на те, що неперервна економічна освіта є одним з найважливіших умов, що визначають успішність формування економічної культури учнів. У роботі виявлено чинники, що підвищують ефективність процесу: зміст економічної освіти, що включає в себе знання економічної, організаційної, технічної, технологічної сторін функціонування сільських господарств різних форм власності і забезпечує регіональність, локальність, особисту значущість навчального матеріалу; практична діяльність школярів як на уроках економіки (ділові ігри, практикуми тощо), так і господарська – у шкільному підсобному господарстві, у рамках економічних зв'язків з радгоспом тощо [3].

Російська вчена Н. Бушкова також розглядає економічну освіту як найважливіший засіб формування економічної культури і необхідну умову підготовки людини до життя і праці. Своїм дослідженням вона показала доцільність формування економічної культури учнів школи, починаючи з другого класу, у системі неперервної економічної освіти школи. Основними блоками даної системи є: безперервний процес набуття економічних знань при вивченні курсу економіки з 2 по 11 клас; позакласна робота для дітей всіх віків, спрямована на їх спілкування та економічну діяльність з метою формування умінь, розвитку економічно значущих якостей особистості, потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій, що дозволяють виявляти економічну культуру в поведінці та діяльності; позашкільна робота, що дозволяє дітям краще підготуватися до подальшої самореалізації та самовизначення як у шкільні роки, так і після закінчення школи, де органічно поєднані навчання дітей економічних знань у процесі урочної діяльності та активна різноманітна позакласна і позашкільна діяльність [4].

Російський вчений В. Абросімов вважає, що в залежності від обраних школою педагогічних орієнтацій і ціннісних підстав формування економічної культури школяра відбувається в освітньому середовищі на основі засвоєння економічних знань. Тому, економічна культура школяра – це результат економічної освіти, який проявляється у знаннях економічних процесів (споживання, обмін і виробництво – базова економічна практика), у використанні їх у власному і суспільному життєзабезпеченні, у характері міжособистісних відносин при вирішенні економічних задач. Автор визначає основні показники економічної культури: базова економічна практика як основа економічних знань, моральні орієнтації в економічній діяльності, внесок у спільну працю колективу (колективізм), самооцінка, економічний прогноз, творча діяльність у сфері економіки, мотивація до безперервної освіти. Вони визначають її рівень і розкривають зміст освітнього середовища. Дослідник аналізує освітнє

середовище формування економічної культури школяра як фактор життєзабезпечення, що включає в себе проблемні фази економічної соціалізації: адаптація до ринкових умов через отримання основ економічних знань, індивідуалізація через творчу діяльність у сфері економіки, інтеграція з "новим" суспільством через економічну діяльність, що визначає міжособистісні відносини [5: 10].

Виховання економічної культури старшокласників розглядає у своєму дослідженні російська вчена Б. Узденова, яке характеризує як "складне педагогічне явище, що характеризується рівнем розвитку суспільства, політичної та економічної системи, розвитком культури і мистецтва, ступенем розробленості педагогічних процесів навчання і виховання". Автор зазначає, що "виховання економічної культури здійснюється в процесі інтеграції педагогічних, економічних та культурологічних знань" [6].

Російський вчений В. Кузьменко у своїй роботі розробив модель формування економічної культури у старшокласників у процесі навчання іноземним мовам, яка характеризується універсальністю, керованістю, інтегративністю, практичною спрямованістю, яка складається з економічного і лінгвістичного компонентів, реалізованих через мотиваційно-цільовий, змістовно-технологічний та результативно-корекційний блоки, і реалізується з урахуванням принципів науковості, цілісності, відкритості, динамічності, технологічності, інтерферентності, селективності, полікультурності і мобільності. Дослідник визначає економічну культуру старшокласника як "єдність економічних знань і умінь, які старшокласник реалізує в процесі економічної діяльності, проявляючи при цьому економічно значимі якості та враховуючи моральні цінності суспільства" [7: 11].

У дослідженні російської вченої Т. Джагаєвої вперше розроблена концепція формування економічної культури особистості у навчально-виробничих установах регіону, модель формування економічної культури особистості в умовах педагогічної системи "сім'я, дитячий садок, школа, вуз, виробництво"; визначені схеми і структура педагогічного процесу, направлено на формування економічної культури особистості в системі "сім'я, дитячий садок, школа, вуз, виробництво".

Російський вчений І. Бризгалов у дослідженні "Педагогічна система формування базової економічної культури особистості" розкриває особливості становлення економічної культури майбутніх спеціалістів будь-якої сфери виробничої чи соціальної діяльності, яка повинна відбуватися у три стадії. Формування базової загальної економічної культури дослідник відносить до сфери загальної середньої освіти. Метою економічної освіти учнів автор вважає "формування сучасного економічного мислення, що представляє сплав пізнання організації економічної дійсності, усвідомлення свого місця в ній, засвоєння норм цивілізованої економічної поведінки, економічної культури, вироблення навичок відповідної економічної діяльності і на її основі – формування економічної культури людини як основи доцільної адаптації людини до соціально-економічних умов" [8: 27].

С. Булаєнко вперше розкрито зміст поняття "економічна культура учнів загальноосвітньої школи" як "складного особистісного утворення, що характеризується комплексом знань, переконань, умінь, стереотипів поведінки, які реалізуються в економічній діяльності, а рівень сформованості відображає соціально-економічну адаптованість підростаючого покоління в економічній системі при реалізації його інтелектуальних, моральних і фізичних можливостей" [9: 16–17]. Автором розроблено структурно-функціональну модель формування економічної культури учнів, категорійну матрицю економічної культури, ядро методичного забезпечення, що в цілому відображає певну системність педагогічного процесу.

Російський вчений М. Самохвалов у дослідженні "Формування економічної культури старшокласників як напрямку діяльності класного керівника" розкрив сутність і зміст поняття "економічна культура старшокласника", розглянув своєрідність діяльності класного керівника з формування економічної культури старшокласників. Дослідник визначив поняття "економічна культура старшокласника" як "інтегративне особистісне утворення суб'єкта, що включає наступні компоненти: сукупність мотивів, потреб, інтересів, значущих якостей, системи економічних знань, умінь і навичок, що визначають його готовність до свідомої участі в економічній діяльності, успішної адаптації на ринку праці" [10: 13].

Н. Дзюбенко у своєму дослідженні розглядає економічну культуру старшокласників як систему узагальнених економічних знань, умінь і навичок, спеціальних інтелектуальних здібностей і якостей, а також моральних принципів та ціннісних норм особистості, які необхідні старшокласникам для адаптації у сучасному економічному середовищі та забезпечують їхню подальшу продуктивну професійну діяльність, адекватну суті економічної стратегії України. Автор вперше виявила особливості формування економічної культури учнів у формі накопичення й актуалізації інформації економічного змісту; інтересу до питань і проблем економічного розвитку, отримання економічного прибутку тощо; усвідомлення вибору майбутньої професії певного спрямування; бачення можливості прояву самостійності та самореалізації шляхом набуття економічної незалежності; отримання основних навичок економічної поведінки (покупки, розрахунки, заповнення документів тощо); усвідомлення можливих шляхів фінансових заощаджень, планування витрат, накопичення, побудови власної економічної стратегії; формування ціннісного ставлення до грошей, багатства, визначення меркантильних або альтруїстичних мотивів подальшої економічної поведінки [11: 9].

Висновки. Аналіз зазначених вище понять показує, що, незважаючи на розбіжності термінологічного плану, слід відзначити, проте, їхні спільні сутнісні особливості, до яких, на нашу думку, належать:

- особистісне утворення;
- комплекс економічних знань, умінь і навичок;
- розвиток економічно значущих якостей і моральних цінностей особистості;
- реалізація в процесі економічної діяльності;
- сприяння адаптації учня до соціально-економічних умов.

Проте, на нашу думку, слід відмітити, що оскільки формування економічної культури учнів основної та старшої школи відбувається в цілісному навчально-виховному процесі, то дане твердження дає підстави сформулювати поняття "економічна культура учня" як складне цілісне інтегративне особистісне утворення, що характеризується комплексом економічних знань, умінь і навичок, рівнем розвитку економічно значущих якостей і моральних цінностей, які реалізуються в процесі економічної діяльності та сприяють адаптації і самореалізації учня в існуючих і перспективних соціально-економічних умовах.

Існуюче розмаїття підходів до процесу формування економічної культури учнів основної та старшої школи дозволяють виявити основні шляхи її формування:

- логічне сходження від молодшого віку до старшого (Т. Боровікова, Н. Загвязинська, І. Бризгалов, Т. Філіпповська, Н. Бушкова, Т. Джагаєва);
- міжпредметна інтеграція економічного знання (К. Парамонова, Є. Нікітіна, В. Кузьменко, З. Філончук);
- цілісний педагогічний процес, пов'язаний з високими економічними знаннями та вмінням успішно застосовувати їх у своєму житті, з життєвими цінностями і прагненнями особистості у відповідності з цими цінностями (М. Владика, В. Абросімов);
- цілісний комплекс педагогічних дій, який сприяє набуттю сукупності економічних знань, умінь і навичок, стереотипів економічного мислення, моральних норм і цінностей, які проявляються в стійких переконаннях особистості та нормах її соціально-економічної поведінки (С. Булавенко);
- поступового, накопичувального руху особистості, що відображається в економічних процесах життєдіяльності старшокласника, відтворюючи сукупність інтелектуальних, світоглядних, мотиваційних, ціннісних та поведінкових компонентів особистості (Н. Дзюбенко);
- вироблення ясного уявлення про економічні закономірності розвитку суспільства і виховання на цій основі таких якостей особистості, які необхідні їй у виробничо-економічній діяльності (А. Нісімчук, Б. Узденова).

Перспективним і недостатньо дослідженим є напрямок наскрізного, системного формування економічної культури учнів старшої школи в процесі профільної економічної підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТУРАТУРИ

1. Прокопенко І. Ф. Теоретичні та методичні основи економічної освіти в загальноосвітніх і професійних навчальних закладах : дис. у формі наук. доповіді ... доктора пед. наук : 13.00.04; 13.00.01 / Прокопенко Іван Федорович. – К., 1996. – 67 с.
2. Владыка М. В. Формирование экономической культуры старшеклассников [Электронный ресурс] / М. В. Владыка. – Режим доступа : http://www.childpsy.ru/upload/dissertations/%C2%EB%E0%E4%FB%EA%E0_%CC_%C2_0_1998.htm.
3. Загвязинская Н. М. Формирование экономической культуры учащихся сельских школ [Электронный ресурс] / Н. М. Загвязинская. – Режим доступа : <http://nauka-pedagogika.com/pedagogika-13-00-01/dissertaciya-formirovanie-ekonomicheskoy-kultury-uchaschihsya-selskih-shkol>.
4. Бушкова Н. К. Формирование экономической культуры учащихся в системе непрерывного экономического образования школы [Электронный ресурс] / Н. К. Бушкова. – Режим доступа : <http://nauka-pedagogika.com/pedagogika-13-00-01/dissertaciya-formirovanie-ekonomicheskoy-kultury-uchaschihsya-v-sisteme-nerpreryvno-ekonomicheskogo-obrazovaniya-shkoly>.
5. Абросимов В. Н. Конструирование образовательной среды формирования экономической культуры школьников : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Общая педагогика" / В. Н. Абросимов. – Красноярск, 2000. – 18 с.
6. Узденова Б. Х. Формирование экономической культуры старшеклассников средствами информационных технологий [Электронный ресурс] / Б. Х. Узденова. – Режим доступа : <http://naukapedagogika.com/pedagogika-13-00-01/dissertaciya-formirovanie-ekonomicheskoy-kultury-starsheklassnikov-sredstvami-informatsionnyh-tehnologiy>.
7. Кузьменко В. А. Формирование экономической культуры у старшеклассников : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / В. А. Кузьменко. – Челябинск, 2009. – 26 с.
8. Брызгалов И. В. Педагогическая система формирования базовой экономической культуры личности : автореф. дис. на соискание учен. степени докт. пед. наук : спец. 13.00.01; 13.00.08 / И. В. Брызгалов. – Майкоп, 2010. – 58 с.

9. Булавенко С. Д. Формування економічної культури учнів основної та старшої школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 "теорія і методика виховання" / С. Д. Булавенко. – К., 2011. – 23 с.
10. Самохвалов М. И. Формирование экономической культуры старшеклассников как направление деятельности классного руководителя : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / М. И. Самохвалов. – Москва, 2012. – 25 с.
11. Дзюбенко Н. М. Педагогічні умови формування економічної культури старшокласників : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 "Теорія і методика виховання" / Н. М. Дзюбенко. – К., 2013. – 25 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Prokopenko I. F. Teoretychni ta metodychni osnovy ekonomichnoyi osvity v zahal'noosvitnikh i profesiynykh navchal'nykh zakladakh [Theoretical and Methodological Basics of Economic Education in Comprehensive and Professional Educational Institutions] : dys. u formi nauk. dopovidi ...doktora ped. nauk : 13.00.04 ; 13.00.01 / Prokopenko Ivan Fedorovych. – K., 1996. – 67s.
2. Vladyka M. V. Formirovanie osnov ekonomicheskoi kul'tury starsheklassnikov [Formation of Basics of Economic Culture of High School Students] [Elektronnyi resurs] / M. V. Vladyka. – Rezhim dostupa : http://www.childpsy.ru/upload/dissertations/%C2%EB%E0%E4%FB%EA%E0_%CC_%C2_0_1998.htm.
3. Zagvyazinskaya N. M. Formirovanie ekonomicheskoi kul'tury uchashchikhsya sel'skikh shkol [Formation of Economic Culture of Rural Schools] [Elektronnyi resurs] / N. M. Zagvyazinskaya. – Rezhim dostupa : <http://nauka-pedagogika.com/pedagogika-13-00-01/dissertaciya-formirovanie-ekonomicheskoy-kul'tury-uchaschihsya-selskih-shkol>.
4. Bushkova N. K. Formirovanie ekonomicheskoi kul'tury uchashchikhsya v sisteme nepreryvnogo ekonomicheskogo obrazovaniya shkoly [Formation of Economic Culture of Pupils in the System of Continuous Economic Education of School] [Elektronnyi resurs] / N. K. Bushkova. – Rezhim dostupa : <http://nauka-pedagogika.com/pedagogika-13-00-01/dissertaciya-formirovanie-ekonomicheskoy-kul'tury-uchaschihsya-v-sisteme-nepreryvnogo-ekonomicheskogo-obrazovaniya-shkoly>.
5. Abrosimov V. N. Konstruirovaniye obrazovatel'noi sredy formirovaniya ekonomicheskoi kul'tury shkol'nikov [Construction of the Educational Environment of Formation of Economic Culture of Pupils] : avtoref. dis. na soiskanie uchen. stepeni kand. ped. nauk : spets. 13.00.01 "obshchaya pedagogika" / V. N. Abrosimov. – Krasnoyarsk, 2000. – 18 s.
6. Uzdenova B. Kh. Formirovanie ekonomicheskoi kul'tury starsheklassnikov sredstvami informatsionnykh tekhnologii [Formation of Economic Culture of High School Pupils by Means of Information Technologies] [Elektronnyi resurs] / B. Kh. Uzdenova. – Rezhim dostupa : <http://nauka-pedagogika.com/pedagogika-13-00-01/dissertaciya-formirovanie-ekonomicheskoy-kul'tury-starsheklassnikov-sredstvami-informatsionnykh-tehnologiy>.
7. Kuz'menko V. A. Formirovanie ekonomicheskoi kul'tury u starsheklassnikov [Formation of Economic Culture of High School Students] : avtoref. dis. na soiskanie uchen. stepeni kand. ped. nauk : spets. 13.00.01 "Obshchaya pedagogika, istoriya pedagogiki i obrazovaniya" / V. A. Kuz'menko. – Chelyabinsk, 2009. – 26 s.
8. Bryzgalov I. V. Pedagogicheskaya sistema formirovaniya bazovoi ekonomicheskoi kul'tury lichnosti [Pedagogical System of Formation of Basic Economic Culture of the Person] : avtoref. dis. na soiskanie uchen. stepeni dokt. ped. nauk : spets. 13.00.01; 13.00.08 / I. V. Bryzgalov. – Maikop, 2010. – 58 s.
9. Bulavenko S. D. Formuvannya ekonomichnoyi kul'tury uchniv osnovnoyi ta starshoyi shkoly [Formation of Economic Culture of Students of Junior and Senior School] : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk : spets. 13.00.07 "Teoriya i metodyka vykhovannya" / S. D. Bulavenko. – K., 2011. – 23 s.
10. Samokhvalov M. I. Formirovanie ekonomicheskoi kul'tury starsheklassnikov kak napravlenie deyatelnosti klassnogo rukovoditelya [Formation of Economic Culture of High School Pupils as the Direction of Activity of the Class Teacher] : avtoref. dis. na soiskanie uchen. stepeni kand. ped. nauk : spets. 13.00.01 "obshchaya pedagogika, istoriya pedagogiki i obrazovaniya" / M. I. Samokhvalov. – Moskva, 2012. – 25 s.
11. Dzyubenko N. M. Pedagogicheskiye umovy formuvannya ekonomichnoyi kul'tury starshoklasnykiv [Pedagogical Conditions of Formation of Economic Culture of Students] : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk : spets. 13.00.07 "Teoriya i metodyka vykhovannya" / N. M. Dzyubenko. – K., 2013. – 25 s.

Бутко О. В. Сущность и особенности формирования экономической культуры учащихся общеобразовательной школы в учебно-воспитательном процессе.

В статье проанализирована и обобщена сущность понятия "экономическая культура ученика"; рассмотрены особенности становления и формирования экономической культуры учащихся основной и старшей школы общеобразовательных учебных заведений в учебно-воспитательном процессе через призму научных исследований отечественных и российских ученых; выявлены пути формирования экономической культуры учащихся основной и старшей школы общеобразовательных учебных заведений.

Ключевые слова: экономическая культура ученика, экономическое образование, воспитание экономической культуры, процесс формирования экономической культуры.

Butko O. V. Essence and Features of Forming Economical Culture of Students of General School in Educational and Breeding Process.

The article is devoted to the problems of formation of economic culture of pupils at junior and senior school. The paper reveals researches of domestic and Russian scientists, which show the essence of economic culture of high school students and the process of its formation. The author generalized the concept of economic culture of the pupils.

Using scientific methods of analysis, synthesis, description and comparison the ways of formation of economic culture of pupils was developed in the following areas: logical ascent from the young age to grown-ups; interdisciplinary integration of economic knowledge; a coherent set of pedagogical activities, which promote the acquisition of complex economic knowledge, skills and sub-skills, patterns of economic thinking, moral norms and values, which appear in the firm conviction of the person and the rules of its socio-economic behavior; gradual, cumulative movement of the personality, which is reflected in the economic processes of life of high school student by showing a set of intellectual, philosophical, motivational, value and behavioural components of the individuality; development of a clear understanding of the economic laws of social development and upbringing on this basis of the personal qualities that are needed in industrial and economic activity. A promising and under-researched area is the system of formation of economic culture of high school students in the process of profile economic preparation.

Key words: *economic culture of students, economics education, upbringing of economic culture, the process of formation of economic culture.*